בסוד שיח

שאול שיר

"להקים כוללים באוריינטציה ספרדית"

ישראל זעירא, אשכנזי, חבר לישכת המפר"ל, הגיש בימים אלה לר"ח יעקב כץ, מרצה לסוציולוגיה ב"מכללת הרצוג" שבישיבת "הר-עציון", עבודת מחקר (!) בה הוא קובע, כי החינוך התורני הציוני, אינו מותאם לנוער הדתי המסורתי בעיירות הפיתוח. כך, לטענתו, מאבדת הציונות הדתית אלפים רבים מבניה, כאשר הללו מתגייסים לצה"ל ומפנים עורף לדת.

עבודתו "שוחה ויכוח" הנה קטעים חשובים ממנה:

"עלייתה המרשימה של ש"ס לא נבעה רק משינוי שיטת הבחירות ומ"קמפיין" הקמעות של הרב כדורי. מזה שנים רבות, הציונות הדתית בכללותה, אינה מספקת מספיק בחינוך ילדי עדות המזרח, מגן הילדים ועד ישיבות ההסדר". בוואקום שנוצר נכנסה ש"ס, וצפויה לה עלייה נוספת בקרב הציבור המסורתי של עדות המזרח.

"...בציונות הדתית חלה מהפכה רחשנית ב-2 העשורים האחרונים. גירודיה של "מרכז הרב" החליפו את הר"מים החרדיים בישיבות התיכוניות, וקמו כ-25 ישיבות הסדר, שודרכן עברו אלפי תלמידים. במקביל, מיטב הכוחות הרוחניים הפיריו את מרכז השפעתם לישובי יש"ע, שם הקימה הציונות הדתית את מירצה בהקמת ישובים, פיתחתם וביסוסם. הוקמו 9 מכינות קדם-צבאיות, עשרות ישיבות תיכוניות, תיכוניים תורניים ואו-לפנות לבנות. רוב רובה של האוכלוסיה העובדת דרך המוסדות התורניים הנ"ל הינה אשכנזית."

"רק בעיירות הפיתוח, כמעט שלא חלה תזוזה ממשית. בתי ספר מקיפים דתיים או טכנולוגיים דתיים, קולסים נוער דתי ומסורתי אשר רובו המוחלט עוזב את הדת עם גיוסו לצה"ל. גם הנהלת בתי הספר אינה מהאליטות האינטלקטואליות או התורניות של הציונות הדתית (? ש.ש.) ואין הפנייה של הנוער למסגרות המשך, טרם גיוסם לצה"ל. גם רבנים חרשים היוצאים לחינוך מהר-שיבת, אינם הולכים בדרך כלל ללמד בעיירות הפיתוח, אלא בישיבות התיכוניות ו/או ה"הסדר" הקיימות."

11 אלף תלמידי י"ב פסיימים כל שנה את לי-מודיהם במסגרת הממ"ד לסוגיו. אם ניקח כהנחה ש-5000 מהם (לפחות) הינם בנים, הרי רק שליש מתוכם מגיעים למוסד תורני גבוה טרם גיוס לצה"ל.

"המספר המועט מעלה את התמיהה, מניין באים אותם אלפים שאינם נרשמים לישיבה או מכינה תורנית קדם-צבאית? התשובה על כורחנו נמצאת בעיירות הפיתוח ובתיכונים הדתיים.

"אין זה סוד שרוב מוחלט של תלמידי ישיבות ההסדר הינם מהעדה האשכנזית. גם במכינות הקדם-צבאיות שהוקמו על כה, רוב התלמידים הי-נם מהעדה האשכנזית.

"מרוע תלמידי עיירות הפיתוח אינם מגיעים למוסדות למכינות התורניות הקדם צבאיות? (באם נקח כהנחה שלימודי נפרא אינטנסיביים במשך 3.5 שנים אינם מתאימים למי שלא הורגל לכך ביסיבה תיכונית) לענינו דעתי התלמידים אינם באים משום שהמורים אינם מדברים לליבם, בהיו-תם בני העדה האשכנזית."

להלן מביא זעירא רשימות שמיות של ראשי הישיבות הגבוהות וה"הסדר", המכינות הקדם צבאיות, ה"כוללים" הציוניים וראשי מוסדות תורניים ציוניים אחרים, כדי להוכיח, כי מספרם של בני עדות המזרח מתוכם זעיר למדי.

"אי אפשר להתעלם מצמיחתה הפוליטית של "ש"ס ומהאווירה של התקרבות למסורת שהיא יצ-רה. אלפי משפחות מסורתיות וחילוניות מבני עדות המזרח, מעדיפות לשלוח את הילדים לבתי-ספר חרדיים, הן של ש"ס והן של "אגודת-ישראל". אמנם החינוך הממ"ד שומר על כיהו, אך אין הוא מהווה עוד גירם צומח המושך אליו באופן דינמי ילדים חרשים ממשפחות אלו. אני מרשה לעצמי להניח, כי באווירה "האשכנזית" של חינוך הממ"ד הבדר אינו מפליא כלל ועיקר. לציונות הדתית אין מענה סוציולוגי-פסיכולוגי-דתי על-מנה להידבר עם הציבור המזרחי בגובה העיניים". האווירינטציה האשכנזית מתקשה לחדור לציבו-רים גדולים אשר הסגנון הדתני המדבר אליהם – שונה בתכלית.

ולהלן באות המסקנות: "יש להקים באופן דחוף ובהליך מזורז רשת מכינות קדם-צבאיות בראשות רבנים בני עדות המזרח, בעלי כוח משיכה של גו-ער הגדל בעיירות-פיתוח. רשת זו יכולה לקבל עידוד והדרכה מהרה"ג מרדכי אליהו שליט"א ות"מ מיכה ארגונית מאסיבית מאגוד המכינות הקדם-צבאיות או כל רשת חינוכית שתחליט לפתח יוז-מה זה. יש לפזר את המוסדות הללו בכל חלקי האי-רץ ובעיקר בעיירות הפיתוח.

"יש להקים רשת "כוללים" בעיירות הפיתוח באוריינטציה ספרדית אשר ראשיהם והאברכים הלומדים, יהיו מעורים בחיי הקהילה דרך בתי הס-פר, בני-עקיבא, מתנ"סים ובתי הכנסת. לשם כך, ראשי הכוללים צריכים להיות מנהיגים מקומיים, בעלי כריזמה אישית ושארדות".

"יש לספח מנהיג רוחני – הרה"ג מרדכי אליהו שליט"א יכול להיות נושא הדגל של המהפכה הרוחנית הזאת. ישנם עוד מספר רבנים פוטנציא-לים למשימות (בדרג נמוך יותר) יש לספחם ול-עודדם והתוצאות ייראו בעוד 10-20-30 שנה. כמובן ששאלת הכבוד שתרכוש לרבנים המנהי-גות הפוליטית של הציונות הדתית, תהיה מדר לכיפחם בעיני הציבור ותפעל כבומרנג חיובי גם לפוליטיקאים עצמם".

בעבודת המחקר של זעירא עוד המלצות כמו הקמת מכונים ומוסדות תורה להחזרה בתשובה, ולהפנות מנהלי בתי-ספר מהמגזר התורני לבתי הספר המקיפים והתיכונים הדתיים. קשה להאמין, כי נוער דתי-ציוני מבני עדות המזרח, רוצה לל-מוד במוסדות תורה על "טהרתו" בלבד. הציונות הדתית התגברה בתוקף לצערי הפרדה בין אשכנ-זים וספרדים. רשימת המפר"ל לכנסת בחרה נצי-גות לעדות במספר מכובד, ללא הכתבה מלמעלה, אלא על-פי רצונם של חברי מרכז המפר"ל.

זעירא נעזר בנתונים של הלישכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשרד החינוך והתרבות ולהערכ-תו, תאבר הציונות הדתית מכוחה אם לא תתמודד לאלתר עם האתגר הזה, של הפניית צעירים דתי-ים ושומרי מסורת למוסדות התורניים של הציוי-נות הדתית.

אין ספק, כי אם יעמדו לרשות ראשי הציונות הדתית המשאבים הכספיים האדירים שעומדים לרשות ש"ס, הם יוכלו להקים מבני עדות המזרח בעיירות הפיתוח למוסדות תורה ציוניים. ש"ס משופעת במפעלי הזנה, הסעים וחינוך כמעט ללא הגבלה תקציבית, לעומת שכר לימוד גבוה במוסדות הציונות הדתית, וזהו, בעיקר, סוד קיס-מה.

מחצרות אדמו"רים וחסידים

סיפורי אלול

בשבוע שעבר מלאו 100 שנה (תרנ"ז) לייסודה בלובביץ' של ישיבת "תומכי תמימים" של תנ-ש"ס ומהאווירה של התקרבות למסורת שהיא יצ-רה. אלפי משפחות מסורתיות וחילוניות מבני עדות המזרח, מעדיפות לשלוח את הילדים לבתי-ספר חרדיים, הן של ש"ס והן של "אגודת-ישראל". אמנם החינוך הממ"ד שומר על כיהו, אך אין הוא מהווה עוד גירם צומח המושך אליו באופן דינמי ילדים חרשים ממשפחות אלו. אני מרשה לעצמי להניח, כי באווירה "האשכנזית" של חינוך הממ"ד הבדר אינו מפליא כלל ועיקר. לציונות הדתית אין מענה סוציולוגי-פסיכולוגי-דתי על-מנה להידבר עם הציבור המזרחי בגובה העיניים". האווירינטציה האשכנזית מתקשה לחדור לציבו-רים גדולים אשר הסגנון הדתני המדבר אליהם – שונה בתכלית.

ולהלן באות המסקנות: "יש להקים באופן דחוף ובהליך מזורז רשת מכינות קדם-צבאיות בראשות רבנים בני עדות המזרח, בעלי כוח משיכה של גו-ער הגדל בעיירות-פיתוח. רשת זו יכולה לקבל עידוד והדרכה מהרה"ג מרדכי אליהו שליט"א ות"מ מיכה ארגונית מאסיבית מאגוד המכינות הקדם-צבאיות או כל רשת חינוכית שתחליט לפתח יוז-מה זה. יש לפזר את המוסדות הללו בכל חלקי האי-רץ ובעיקר בעיירות הפיתוח.

"יש להקים רשת "כוללים" בעיירות הפיתוח באוריינטציה ספרדית אשר ראשיהם והאברכים הלומדים, יהיו מעורים בחיי הקהילה דרך בתי הס-פר, בני-עקיבא, מתנ"סים ובתי הכנסת. לשם כך, ראשי הכוללים צריכים להיות מנהיגים מקומיים, בעלי כריזמה אישית ושארדות".

"יש לספח מנהיג רוחני – הרה"ג מרדכי אליהו שליט"א יכול להיות נושא הדגל של המהפכה הרוחנית הזאת. ישנם עוד מספר רבנים פוטנציא-לים למשימות (בדרג נמוך יותר) יש לספחם ול-עודדם והתוצאות ייראו בעוד 10-20-30 שנה. כמובן ששאלת הכבוד שתרכוש לרבנים המנהי-גות הפוליטית של הציונות הדתית, תהיה מדר לכיפחם בעיני הציבור ותפעל כבומרנג חיובי גם לפוליטיקאים עצמם".

בעבודת המחקר של זעירא עוד המלצות כמו הקמת מכונים ומוסדות תורה להחזרה בתשובה, ולהפנות מנהלי בתי-ספר מהמגזר התורני לבתי הספר המקיפים והתיכונים הדתיים. קשה להאמין, כי נוער דתי-ציוני מבני עדות המזרח, רוצה לל-מוד במוסדות תורה על "טהרתו" בלבד. הציונות הדתית התגברה בתוקף לצערי הפרדה בין אשכנ-זים וספרדים. רשימת המפר"ל לכנסת בחרה נצי-גות לעדות במספר מכובד, ללא הכתבה מלמעלה, אלא על-פי רצונם של חברי מרכז המפר"ל.

זעירא נעזר בנתונים של הלישכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשרד החינוך והתרבות ולהערכ-תו, תאבר הציונות הדתית מכוחה אם לא תתמודד לאלתר עם האתגר הזה, של הפניית צעירים דתי-ים ושומרי מסורת למוסדות התורניים של הציוי-נות הדתית.

אין ספק, כי אם יעמדו לרשות ראשי הציונות הדתית המשאבים הכספיים האדירים שעומדים לרשות ש"ס, הם יוכלו להקים מבני עדות המזרח בעיירות הפיתוח למוסדות תורה ציוניים. ש"ס משופעת במפעלי הזנה, הסעים וחינוך כמעט ללא הגבלה תקציבית, לעומת שכר לימוד גבוה במוסדות הציונות הדתית, וזהו, בעיקר, סוד קיס-מה.

סוסים אלה היו יקרים מאד. בעוד מחירו של סוס רגיל היה בין עשר לעשרים רובל, מחירם של סוסים אלה היה מגיע עד לחמש מאות רובלים ויו-תר. בעתות שלום, היה מונה זמם על פיהם, לבל יגנסו בשיניהם עוברי אורח תמימים. בעיטה של סוסים אלה היתה עלולה בקלות להרוג אדם. אפילו כלבי הענק עזי הנפש, שאיתם יצאו קוזקים אלו למלחמת, נרתעו מפני הסוסים הללו.

מגיל צעיר ביותר היו מצמידים לילדי הקוזקים סייח מגזע הסוסים האבירים. הילד היה הולך עם הסייח בכל מקום. תמיד היו שניהם יחדיו וגדלו ביחד עד שהתמסרו זה לזה. כאשר יצאו לאחר מכן הקוזקים עם סוסיהם למלחמה, לא היו הסוסים בורחים מפני החיצים והחניתות המתעופפים, אלא היו מרימים ראשם כנגד המות, למען יפגעו החיצים בהם ולא בקוזק הרכוב עליהם. הקוזק, כמובן, השיב אהבה לסוסו. הסוס היה יקר בעיניו כמו בן יחיד.

סוסים אלו – האריך אובחנב בשבחם – היו עוב-רים אימונים מפרכים מאד. היו מייגעים אותם במסעות קשים ומפרכים, בקפיצות מעל מכשו-לים "בלתי עבירים" ובהדהיה אל תוך אש ועשן, עד שהיו מפתחים אצלם כוח התגלות למצבים קשים במיוחד.

המבחן האחרון של סוסי הקוזקים, קודם שהת-קבלו מופית ליחידת המלחמה, היה מסע אימונים מפרך וארוך, שבסופו היו הסוסים מגיעים אל נהר הרנייפר. הרנייפר הוא עמוק ורחב הזרם מימיו חזק במיוחד. היה עליהם לצלוח את כולו עד גדתו השנייה. הרבה סוסים טבעו בנהר ולא עמדו בצ-ליחה. רק המובחרים, העלית שבעלית, הצליחו להצות את הנהר עד סופו ולעלות אל גדתו הש-נייה. אבל זה לא היה סוף המבחן. משהגיעו הסו-סים יגעים ומותשים עד כלות כוחם לשפת הדנייפר, הביטו לאחור וראו סוסים חלשים ומות-שים אשר כוחם הולך ואכלה הם עומדים לסבוע – המובחרים לא "חשבו" הרבה, קפצו חזרה לתוך הנהר, תפסו בשיניהם את עורף חבריהם, וכך סח-בו והעלו אותם מהנהר. סוסים אלה נבחרו להיות "סוסי הקוזקים". בן במקום היו מסביעים עליהם מספר, "ארליק", בחותם של ברזל מלובן ובאותו רגע הם חדלו להיות סוסים רגילים והפכו ל"מיוחסים", לבלתי מנוצחים".

ונוהג היה ר' מענדל פוטרפאס לומר, אחרי שהיה מספר את הסיפור הזה של אובחנב: "הרבה יש ללמוד מסיפור זה בעבודת ה'. ללמוד מהי הקרבה, מהי מסירות, מה הפירוש "לתת את הכל" למען המטרה, להחזיק מעמד בעבודה בתנאים הק-שים ביותר ועוד ועוד. אך החשוב מכל הוא, שגם כאשר הצלחת לעמוד בכל הניסיונות הקשים והנ-את סוף סוף בשאירית הכוחות אל "גדת הנהר", אסור לשכחת את החבר מאחור. עליך לקפוץ שוב אל הנהר ואף "לסחוב אותו בעודפו" מתוך אהבת ישראל אמיתית, להצילו ולהביאו לאן שהצלחת להגיע. אם עמדת גם במבחן הזה, תוכל להיות מאלו שיביאו את הנצחון הגמור והסופי".

★

בכל המקומות בסיביר בהם עבדנו, סיפר ר' מענדל, היתה מסביבנו להקה של כלבי שמירה. אחר האסירים קצה נפשו בעבודה הקשה והחליט לנסות את מזלו ולברוח. הוא גילה אפשרות לה-תחמק מעיניהם הבולשות של השומרים, אך מה עושים נגד הכלבים?

החליט האיש לפעול בשיטה המוכרת בייתר ברוסיה: שוחד. פשוט לשחד את הכלבים. הוא אגר נתחי בשר שמנים והכין אותם לבריחתו. "כאשר הכלבים ירדפו אחרי" – החליט בלבו – "אזרוק לעברם את הבשר השמן וכך הם יפנו אל תאוותם וישכחו ממני".

ואכן, כך עשה. הוא הצליח לחמק מעיני השומרים ופתח במנוסה. אבל, כצפוי תוש הדריה של הכלבים עמד במבחן, והם פתחו בדריפ אחר הבורח תוך נביחות רמות. כמתוכנן, זיא אסיר הנמלט מחיקו את הבשר, וזרקו לעבר כלבי הצייד. אחדים מן הכלבים קפאו לרגע כשהם יחלו לכשכש בזנותיהם. הם עצרו את מרוצם ולרגע עמדו ותהו, כמסתפקים האם להמשיך במרדף או לפנות אל הבשר. באותו רגע נשמעו ידיות השומ-רים. הם נזעקו למקום לקול נביחות הכלבים, וכ-שראו את הכלבים מכשכשים בזנבם, ידו בהם מיד למותו! לאחר מכן הסבירו השומרים: "אם כמה חתיכות בשר יכולות לבלבל אותם ממילו תמקי-רם, ולו לרגע אחד, אין הם ראויים להיות כלבי שמירה ואין להם זכות קיום כאן".

"והנמשל מכך" – היה מסיים ר' מענדל את סי-פורו: "אסור להסס! אסור לבשכש בזנב ולהתבל-בל כאשר רואים חתיכת בשר שמן. מי שעושה כן אינו ראוי להיות בליגיון של מלך! יש לשעות קרימה לעבר המטרה בלי להתבלבל, עד אשר משיגים אותה, ולזכור שאנו חיילים בצבאו של כ"ק אדמו"ר נשיא הדורו!"

ר' מענדל פוטרפאס האגרי נידון למוות על פעולותיו בהברחת יהודים אל מעבר לגבול הרו-סי. בעודו ממתין לביצוע גזר הדין, ישב כתא בו-דד ושר שירים רוסיים, כשהוא בוחר את אלה שבהם אפשר היה להכניס משל בעל משמעות עמוקה לתיקון המידות.